

Xarni prezentacia

O dujto Evaluaciako Rapòrto si kerdo and-o kontràkto "I Implementacia e Planoski vaš i Evaluacia e Operacionalone Programoski Kompetitivipen 2014-2020, o 1-to Lòto: I evaluacia e intervenciengi POC (Operacionalo Programo Kompetitivipen) and-o umal e rodipnasko, buxljaripnasko, inovaciako" (o Programo) phandavdo maškar o Ministéro e Investiciengo thaj e Evroputne Projekturengi thaj i asociacia kerti andar o Themutno Institùto vaš Žantrikano Rodipen and-o Umal e Butjako thaj e Socialone Brakhipnasko (Lidero) thaj o S.C. ERNST&YOUNG SRL (Asociato), kontràkto kerdo and-o projèktu "I Implementacia e Planoski vaš i Evaluacia e Operacionalone Programoski Kompetitivipen 2014-2020". O rapòrto prezentisarel e konklüzie vaš i dujto evaluaciaki buti, kerti and-i periòda avgusto 2021-màrto 2022, dikhindoj e intervèncie lovjarde and-o POC 2014-2020, vaš rodipen, tehnologikano buxljaripen thaj inovacia (CDI), te del pes vast k-o ekonomikano kompetitivipen thaj k-o buxljaripen e biznisurengi.

E intervèncie vaš rodipen, tehnologikano buxljaripen thaj inovacia anen lengi dirèkto kontribùcia k-i implementacia e Themutne Strategiaki vaš Rodipen, Buxljaripen thaj Inovacia 2014-2020 thaj del vast k-o Parteneripnasko Akòrdo 2014-2020, speciàlo e direktone kontribuciasa k-o keripen e obiektyvosko – O barjaripen e rodipnasko, e tehnologikane buxljaripnasko thaj e inovaciako.

E specifiko obiektyvirja e programoske POC vaš rodipen, tehnologikano buxljaripen thaj inovacia, save reprezentisarde vi e evaluaciake tème (TE) e kadale raportoske, si:

- O barjaripen e žantrikane šajnipnasko and-e umala vaš godjaver specializacia thaj sastipen (i evaluaciaki tème TE1)
- O barjaripen e kotorliipnasko and-o rodipen k-o nivèlo e Evroputne Uniako (i evaluaciaki tème TE2)
- O barjaripen e privatone investiciengo and-o CDI (i evaluaciaki tème TE3)
- O barjaripen anda so dikhel o transfèro e zanimatengo, e tehnologiako thaj e personalosko e kompetencena CDI maškar o pubblico, rodipnasko mèdio thaj o privàto mèdio (i evaluaciaki tème TE4)

I metodología e evaluaciaki anderjardjas jekh buxlo sètos e instrumenturengi thaj e analizenge tipurengi. I kontrafaktuáló evaluacia e impaktoski, savi sas kerti, andjas barjardo molipen k-e konstatacie thaj k-e konklüzie kerde, reprezentisarindoje jekh vastni buti k-o themutno nivèlo, andar i perspektiva e kompleksone metodologiaki savi sas aplikisardi, k-ašti te sikavel pes o impàkto e Operacionalone Programosko, thaj vi o inkeripen po lùngo vaxt e kadalesko.

E rezultàturja andar i jekhto evaluaciaki buti ankalavde anglal o faktso so, k-ašti te xatjarel pes maj šukar e efèkturja thaj e kàuze kaj kerde len, trebul te kerel pes jekh rekonstrukciaki intervència vaš i teorìa e paruvipanski. Andar kadaja kàuza, and-i dujto evaluacia, kerdjas pes i rekonstruktia, o evaluaciako grùpo liindoj samate jekh azbalipen savo te dikhel maj mišto sar e intervèncie den vast te liel pes dirèkto, sigutne, intermediaro thaj po lùngo vaxt rezultàturja. Sajekhvar, i palemdikhli metodología andar kadaja dujto evaluaciaki buti anderjardjas i eksploràcia dikhindoj e kauzàlo, eterogèno impàkturja vaš i evaluaciaki tème 3 thaj o empiriko tèsto e metodako diferènce and-e diferènce k-o regionalo nivèlo vaš savorre štar evaluaciake tème. Kana kerdjas pes i estimacia vaš e kauzàlo, eterogèno impàkturja, sas line and-o dihipen vverver karakteristike, sar o aktivipnasko sektòro e kompaniako (agrikultura, indùstria, konstruktie, sèrvisurja), o baripen e firmako (mikro, tikne thaj maškarutne firme), o instrumentosko tipo (projèktu e tipostar C thaj D, tehnologikano, inovativo projèktu palal o intervenciako berś), tha' vi o umal vaš godjaver specializacia (Bioekonomia, e Informaciaki thaj Komunikaciengi Tehnologia, Than thaj sarbaripen, Enèrgia, mèdio thaj klimatèriko paruvimata, Eko-nanotehnologia thaj spidinde materiàlurja, Sastipen).

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale

2014-2020

Vaś te na aven e propagaciake efèkturja (spillover) thaj e kontaminàcie e tratamentoske (o efèkto e tratamentosko ašti te ulavel pes vi opral e bitratisarde unitèturja) save ašti te aven vastne thaj ašti te azban nasul e konklüzie e kontrafactualone evaluaciake, sas implementisardi i kontrafaktuålo evaluàcia k-o regionàlo nivèlo, kaj, labjarindoj dàte kidine geografikanes k-o nivèlo e sikavnengo pal-e rezultàturja thaj e intensitèturja e vastdinipnaske, kerel pes i eksplotàcia te dikhel pes savi rig andar o paruvipen e relevantone, rezultatoske sikavnesko ašti te avel kerdi andar i kàuza e aktivipnaski POC, savo si o obiekto e investigaciako thaj savi rig si kerdi, paruvipnaste, andar i kàuza e biažukerde paruvipnaski.

E orizontålo limite e evaluaciake inkeren e tiknarde ginestar e projekturengو agorisarde zi k-o chon novèmbra 2021, i dàta k-i savi sas bičhalde e informàcie andar e datengi bàza MySMIS. Madikh so i dàta zi kana kidjas pes i informàcia si jekh pašutni k-o agor e implementaciake periodako e programoski, sathaj **o gin e agorisarde projekturengو áchiljas dòsta tiknardo**, i agoripnaski dàta e maj but projekturengi isindoj zinzjardi e žutipnasa e adicionalone akturengi, andar i kàuza e suplimentarone, implementaciake pharimatengi kerde e krizatar COVID-19.

K-ašti te analizisarel pes i distribúcia and-o regionàlo profilo thaj p-e godjaver specializaciake umala e projekturenge rezultaturenge, sas labjarde e informàcie ankalavde andar i bàza MySMIS vaś e projèkturja kontraktisarde anglal novèmbra 2021. Inkliste kadja nesave **limitàcie**, save inkeren e faktostar so e programoske sikavne deklarisarde k-o nivèlo e projektosko si validime k-o agoripen e projekturengi, thaj and-i bàza MySMIS, dini e evaluaciake gruposke, na sas arakhle komplèto informàcie vaś savorre projèkturja save lien than akana. I validàcia e labjarde datengi sas kerdi e žutipnasa e komparaciako e informaciencia anderjarde and-o Berùtno Implementaciako Rapòrto POC p-o 2019 thaj e žutipnasa e triangulaciako dikhindoj e rezultàturja e analizake e avere metodena thaj kidine datenca.

And-o ansàmblo, o progràmo **POC dinjas anglal k-e trebaimata thaj provokàcie phandle e tiknarde nivèlostar e ekonomikane kompetitivpnasko k-o themutno nivèlo, ristjarindoj i relevància e programoski** vaś o ekonomikano kontèksto thaj i relevància e CDI (rodipen, buxljaripen, inovàcia) andar i periòda 2014-2020, mamuj e negatìvo tendèncie registrisarde k-o nivèlo e relevantone sikavnengo dikhindoj i evolùcia thaj i performància e sistemoski vaś CDI. **O impàkt o intervenciengo sas generaloste pozitivo**, thaj e kerde investicie andine lengi kontribùcia and-e nesave kàzurja te áchavel pes o teljovenipen e sikavnengo thaj and-e aver kàzurja k-o inkeripen vaj k-o tikno barjaripen kadalengo.

E rezultàturja palal kadaja evaluàcia cárde but e rezultàturja andar i evaluaciaki buti andar 2020, sikavindoj and-e detaja, and-e nesave kàzurja, nesave neve aspèkturja. Kadala rezultàturja vazdjarde o faktò so o paruvipen angledikhlo and-o momènto kana sas projektisardo o progràmo ašti te kerel pes, and-jekh lačhi mezùra, e intervèncie isindoj lačhes tradine karing e arakhle trebaimata. Ame patjas **so e pozitivo, kerde efèkturja avilenas maj importànto kana nesave kontekstuålo faktorurja avilenas maj favorutne** and-jekh maj bari mezùra (e lovjaripnaski intensitàvaś o sistèmo CDI aviljasas kodoja planifikisardi, o krisutno thaj institucionàlo kàdro aviljasas maj stabilo thaj maj prediktibilo, e ekonomikane evolùcie na avilenas azbaline negativone cħandeste e krizatar COVID-19).

I evolùcia e sikavnengi andar o sektòro CDI, thode and-i relàcia e obiekтивurenca e intervencienge andar i periòda 2014-2020, ankalavdjas anglal generàlo tendèncie, vaj tiknjaripnaski vaś i mažoritèta kadalengo, vaj bivastne barjaripnaski, e nesave konzunkturalone variaciencia p-e telal-periòde. I periòda 2014-2020 karakterizisdjas pes, šerutnes, e but tikne barjaripnasa (e 0.09 procentualone viramenca) e privatone pokinimatengo vaś CD, p-o fòndo jekhe telal lovjaripnasko e umalesko, e negativone evoluciengo dikhindoj o gin e inovaciake biznisurengi thaj o gin e salariaturengi andar kadala biznisurja. And-o 2020, o procènto andar o PIB dikhindoj e privàto pokinimata vaś CD reprezentisarelas tòko 0,47% mamuj i res stabilime e Rumuniaki e 1% andar o PIB, ama cħivindoj pes p-o palutno than and-i Evroputni Ùnia. Jekh vastno, kontekstuålo faktoro savo áchavdjas i implementàcia e projekturengi thaj o liipen e rezultaturengi si e efèkturja k-o ekonomikano thaj sociàlo nivèlo, kerde e pandemiatar COVID-19.

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale

2014-2020

I ekzekúcia e fondurengó and-o regionálo profilo si bi ekilibrosko, o regiòno Bukureşti-Ilfov anindoj jekh kontribúcia e paše duje trinimatengi k-o keripen e totalone pokinimatengo andar o aktivipen CD. Avere rigate, e maj bare barjarimata mamuj 2024 sas registrisarde and-o regiòno Vèsto, thaj e maj tikne and-o regiòno Nòrdo-Èsto. O trebaipen vaś i implementácia po dur e aktivimatengi save sas angledikhle and-o Prográmo sas zorjardo vi e strategikone evoluciendar k-o themutno thaj evroputno nivèlo. O stratègiko kádro k-o nivèlo e Evroputne Uniako dikhindoj CDI liel angl-i jakh o dikhipej vaś stratègiko buxljaripen po lùngo vaxt, šerutnes anda so dikhel o zorjaripen vaś jekh Evroputni Ária e Rodipnaski (ERA). Ama k-o themutno nivèlo, o **adoptisaripen kredo po zabades jekhe beršesa** e Themutne Strategiako vaś Rodipen, Buxljaripen thaj Inovacia 2014-2020, vi po zabades oxtone chonanca e Themutne Planosko vaś Rodipen-Buxljaripen thaj Inovacia 2015-2020 sas les jekh negatívo influènca vi opral o thavdipen e intervenciengo andar POC, lengo širdipen kerindoj pes butpalal. Maj but, o institucionálo kádro savo si akana and-o umal CDI durjarel pes katar lesko rajaripnasko karaktéro, e butvarne, institucionálo paruvimata determinisarindoj o xasaripen e angledinipnasko thaj o adoptisaripen kredo po zabades e krisutne kadrosko.

Madikh e načírla paruvimata kerde k-i fiskálo legislácia save dikhle te keren e aktivimata CDI maj cirdutne, i evaluácia sikavel so o **krisutno thaj institucionálo kádro trebul te avel kredo maj modérno**, k-ašti te avel maj lačho adaptisardo k-e stratègiko obiektivurja dikhindoj o barjaripen e zantrikane šajnimatengo, te kerel pes **jekh maj lačhi stratègiko programácia thaj planifikácia**, favorutne kondicie thaj **vastdinipnaske, rajaripnasko instrumènturja save te stimulisaren o kotorliipen e privatone firmengo k-o aktivipen CDI** thaj k-ašti te kerel i kariéra CDI te avel maj cirdutni.

Akana, o **adoptisaripen kredo po zabades jekhe neve, strategikone kadrosko thaj jekhe neve, themutne planosko vaś CDI, zi and-o kadava momènto, kerela vi and-o avutnipen rimosarimata and-o liipen e fondurengó thaj and-o thavdipen e avutne programosko**.

And-o ansàmblu, e **rodipnasko infrastruktûre andar amaro them sas len jekh buxljaripnaski tendència** and-i implementaciaki periòda e programoski POC 2014-2020, thaj o gin e publikone-privatone ko-publikaciengo thaj e maškarthemutne, zantrikane ko-publikaciengo k-jekh miliònó e **themutne manušengo barjardjas**, thaj o Prográmo sas les jekh vastni kontribúcia and-i kadaja perspektiva. Sathaj, i Rumùnia ačhel but telal i **evroputni mèdia** anda so dikhel e evolùcie registrisarde and-i periòda 2014-2020.

E intervèncie dikhindoj o barjaripen e zantrikane šajnipnasko and-e umala vaś godjaver specializácia thaj sastipen sikavde pen sar **baxtagoreske intervèncie, vastdindoj i angažácia e neve roditrengi thaj o barjaripen e numerosko e roditrengi save kerem buti and-e lačharde, rodipnasko infrastruktûre**. I implementácia e projektevengi andjas laki kontribúcia k-o barjaripen e performancengo e beneficiarurenge and-o: liipen e produkturengi, procesurengi, neve/lačharde tehnologiengo, o keripen e publikaciengo thaj artikulurengi, o lačharipen e sombutimatengo C&D. Kadala efèkturja tradine k-o lačharipen e tehnologikane transfersko e produkturengi, procesurengi, tehnologiengo, thaj vi k-e efèkturja dikhindoj i propagácia e prinzipnasko karing aver biznisurja thaj organizácie vaś CD. K-o nivèlo e sektorurengi/marketurengi save si relevànto/line angl-i jakh e projektevendar, e intervèncie POC dikhindoj o barjaripen e zantrikane šajnipnasko and-e umala vaś godjaver specializácia thaj sastipen dine vast, pašal aver faktururja sa kadja importànto, k-i emergència e nesave adicionalone, ekonomikane aktivimatengi thaj sas len jekh bari kontribúcia k-e lačharimata dikhle palal o zorjaripen e sistemosko CDI. K-o regionálo nivèlo, i intensità e intervenciengi POC, anda so dikhel o barjaripen e zantrikane šajnipnasko and-e umala vaś godjaver specializácia thaj sastipen, sas lan jekh diréktu efèktu opral o gin e maškarthemutne, zantrikane ko-publikaciengo, opral e totálne pokinimata andar o aktivipen vaś rodipen-buxljaripen thaj opral o gin e zenengo e opralutne studienca, save si angažuime and-o zanglipen thaj tehnologìa. Anda so dikhel o generálo, ažukerdo impákto, o vastdinipen POC pal-o barjaripen e zantrikane šajnipnasko and-e umala vaś godjaver specializácia thaj sastipen andjas leski kontribúcia, pašal aver faktururja, sa kadja importànto, k-o lačharipen e andrutne kompetitivnasko thaj e ekonomikane barjaripnasko and-e umala e projektevengi, thaj k-o barjaripen e nivelurengi e publikone thaj privatone investicienge CD and-e zòne line and-o dikhipej e projektevendar.

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale

2014-2020

And-i periòda 2014-2021, o kotorliipen e Rumuniako and-o rodipen k-o nivèlo e Evroputne Uniako barjardjas, and-i komparàcia e periodasa 2007-2013. **E intervèncie lovjarde dikhindojo o barjaripen e kotorliipnasko and-o rodipen k-o nivèlo e Uniako e programosko POC dine vast k-o barjaripen e rumunikane kotorliipnasko k-o Progràmo Orizonte 2020**, jekh faktò sikavdo katar o barjaripen e frekvenciako e kotorliimatengi, e numerosko e lovjarde projekturengu thaj e molipnasko kadalengo. E rezultàturja sas ćaçarde vi e analizatar diferènce and-e diferènce and-o regionàlo profilo.

Madikh so o baxtagoresko procènto e propozalengo kerde e rumunikane beneficiarurendar si zalaga opral i evroputni mèdia, o maškarutno molipen jekhe lovjarde projektosko si but maj tikno sar o molipen katar o nivèlo e Evroputne Uniako. Kadava faktò sikavel so o nivèlo dikhindojo o kompleksitèto e projekturengu thaj o šajnipen CDI si vi maj dur tiknjarde mamuj i mèdia e Evroputne Uniaki.

Sas prinzarde misala save sikaven so o progràmo POC sas les kontribùcia k-o zorjaripen e šajnipnasko CD e organizaciengo save si beneficiàrurja. E vastdinipnasa e avrutne roditrengo, e projèkturja kerde e trebutne premise vaś o buxljaripen e neve partenerimatengo k-o themutno thaj maškarthemutno nivèlo, vaś o keripen e nesave ekselènciaké centzurengu thaj o barjaripen e vizibilitetosko thaj e reputaciako k-e organizacié save si beneficiàrurja.

I kontribùcia POC, dikhindojo o barjaripen e kotorliipnasko and-o rodipen k-o nivèlo e Evroputne Uniako, savi sas andini k-aštì te barjarel pes o šajnipen e inovaciako, si limitisardi. I śerutni kàuza si so e prioritète vaś i pùbliko politika si stabilime po lùngo vaxt, and-o vaxt kana e paruvimata and-e kompetitivo sektòrurja si butvarne thaj keren jekh bari inovaciaki zor and-jekh xarno vaxt, and-i bàza e tehnologikane progresoski. Kadja, si o rìsko so e investicienge prioritète te na aven kerde palal e trebaimata and-o biačhavipnasko paruvipen e kadale sektorurenge.

E intervèncie dikhindojo o barjaripen e privatone investiciengo and-o CDI sas len pozitìvo efèkturja opral e bìznisurja e aktivipnasa CD. I kontrafaktuàlo analiza sikavel jekh pozitivo impàktó opral o barjaripen e privatone pokinimatengo vaś CDI, k-jekh berś katar i intervència (po xarno vaxt). Tha', **p-o maškarutno vaxt** (k-e duj, trin berśa katar i intervència), **o efèkt o intervènciako si maj sigo negativo**. E rezultàturja inkeren pen vi and-o kauzàlo, eterogèno efèktó p-e kategòrie e firmenge: mikrobìznisurja, firme andar o sektòro sèrvisurja vaj ćhvde and-o umal vaś godjaver specializàcia ICT, than thaj sarbaripen, firme lovjarde e intervenciasa Projèktó e tipostar C.

Anda so dikhel o efèktó e intervènciengo POC opral o profitabilitèto e firmengo save sas vastdine, i kerdi analiza sikavdjas so, and-o kàzo e biznisurenge cifrako, o efèktó sas pozitivo thaj po lùngo vaxt. Sajekh tipo e efektosko sas kerdo vi p-e diferime kategòrie e firmenge, patisarindoj sar anglal-intervènciako berś 2017. Kadja, dikhel pes jekh barjaripen e biznisurenge cifrako k-e duj, trin berśa katar i intervència vaś mikrobìznisurja, firme andar o sektòro sèrvisurja thaj vaś e firme lovjarde e intervenciasa Projèktó e tipostar C. Jekh influènça sas vi opral e love line andar i eksplotatàcia, von sasas maj but and-i analizardi periòda, vi p-e nesave kategòrie e firmenge: tikne firme thaj mikrobìznisurja, e firme andar Sèrvisurja thaj Indùstria, kodola andar o umal vaś e informaciaki thaj e komunikaciengi tehnologia, than thaj sarbaripen thaj firme lovjarde e intervenciasa Projèktó e tipostar C. O nèto profito registrisardjas barjirimata and-e anglutne duj berśa katar i intervència, thaj maj palal tiknjardjas pes. P-e kategòrie e firmenge, pozitivo rezultàturja sas line vaś: e tikne firme, kodola andar Sèrvisurja thaj andar o umal vaś e informaciaki thaj e komunikaciengi tehnologia, than thaj sarbaripen (k-jekh berś katar i intervència), mikrobìznisurja thaj firme lovjarde and-e Projèkturja e tipostar C (k-e 2, 3 berśa katar i intervència). I korkorri kategòria vaś savi o efèktó opral o nèto profito sas pozitivo and-e savorre berśa palal i intervència sas o sektòro Indùstria. I evolùcia e numeroski dikhindojo e salariaturja na sas vastdini e intervènciendar POC, o efèktó palem inklistjas pozitivo tòko and-o jekhto berś palal in intervència. P-e kategòrie e firmenge, e rezultàturja sikaven sajekh efèktó and-o kàzo e firmengo andar Sèrvisurja thaj e kodolengo andar e umala e informaciaki thaj e komunikaciengi tehnologia, than thaj sarbaripen.

Patisarindoj so i anglal-intervència sas and-o berś 2019, vaś e projèkturja śirdinde and-o berś 2020, dikhel pes jekh pozitivo efèktó opral e biznisurenge cìfra and-o kàzo e tikne firmengo, e kodolengo andar

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale

2014-2020

o umal sèrvisurja, andar o umal vaś e informaciengi thaj e komunikaciengi tehnologia, than thaj sarbarripen thaj e kodolengo save sas lovjarde e intervenciasa Inovativo, tehnologikano projèkto. And-o kàzo e lovengo line andar i eksploratacia, o efèkto sas pozitivo vaś: tikne firme, kodola andar Sèrvisurja thaj Indùstria, e firme andar e umala vaś e informaciengi thaj e komunikaciengi tehnologia, than thaj sarbarripen thaj Eko-nano-tehnologies thaj spidinde materiàlurja, thaj vi kodola save sas lovjarde e instrumenturencu Projèkto e tipostar C thaj Inovativo, tehnologikano projèkto. O efèkto opral o nèto profito sas pozitivo vaś mikrobìznisurja thaj e tikne firme thaj kodola andar e umala vaś e informaciengi thaj e komunikaciengi tehnologia, than thaj sarbarripen, Eko-nano-tehnologies thaj spidinde materiàlurja. And-o kàzo e maškarutne ginesko e salariaturengo, o efèkto inklisto pozitivo vaś e firme andar Indùstria thaj kodola andar o umal Eko-nano-tehnologie thaj spidinde materiàlurja, thaj vi vaś kodola lovjarde e instrumenturencu Projèkto e tipostar C thaj Inovativo, tehnologikano projèkto.

E rezultàturja and-o regionàlo profilo sikavde so e intervèncie dikhindoj o barjaripen e privatone investiciengo and-o CDI tradine k-o barjaripen e mangipnasko vaś kinbikipnaske märke, jekh relevànto, inovaciako sikavno and-o sektòro e servisurenego.

Faktoste, **madikh so sas tikne and-o totàlo, e barjimatengi e pokinimatengo vaś o kapitàlo sas, pašal sasteste, andar e intervèncie e programoske**. E beneficiàrurja patjan so, bi o vastdinipen dino and-o POC anda so dikhel o barjaripen e privatone investiciengo and-o CDI, i implementacia e aktivimatengi planifikisarde and-e projèkturja na aviljasas kerdi vaj aviljasas kerdi kotorengo vaj butpalal.

I evolùcia e programoske sikavnengi sikavel jekh pozitivo kontribùcia e Programoski k-o barjaripen e ginesko e vastdine kompaniengo thaj k-o cirdipen e neve roditrengi and-e kadala, tradindoj vi k-o barjaripen e pokinimatengo vaś CDI. E pozitivo efekturja si vi anda so dikhel o barjaripen e mangimatengo vaś brevèturja kaj sas andar e projèkturja, and-o vaxt kana i kontribùcia e kadale intervenciengi k-o barjaripen e ginesko e publikone-privatone ko-publikaciengi si tikni. And-o regionàlo profilo, dikhel pes maj lačes o regiòno Bukureşti-IIfov, jekhe vastne kontribuciasa k-o azbalipen e sikavnengo. And-o sektoriàlo plàno, inklel anglal o umal vaś i tehnologia e informaciengi thaj e komunikaciengi, than thaj sarbarripen jekhe mažoritarone kontribuciasa 53%, and-o vaxt kaj e aver umala si len maj tikne kontribùcie.

Sathaj e intervèncie POC *dikhindoj o barjaripen e privatone investiciengo and-o CDI* na dine vast k-i evolùcia e ginesko e salariaturengo and-e bìznisurja save line e intervèncie, dikhlijas pes so o Progràmo stimulisardjas p-o xarno vaxt o barjaripen e profitabilitetosko e biznisurengo e aktivipnasa CD thaj o barjaripen lenje šansengo te inkeren pen and-i periòda 2018-2020. Madikh o inklistipen e efekturerengo katar i kriza COVID-19 k-o nivèlo e ekonomiako, e rodipnasko bìznisurja thaj organizacie inkeren penge optimisto estimacie dikhindoj e biznisurengi cifra thaj o profitabilitèto.

Anda so dikhel i evolùcia e progresoski savi sas dikhlo and-o phiravipen e rodipnasko organizaciengo thaj e biznisurengo vaś o transfèro e zanimatengo, tehnologiako thaj personalosko, katar o adoptisaripen POC dikhel pes jekh **zorjaripen e sombutipnasko e tikne thaj maškarutne bìznisurengo, sathaj vi maj dur e bare firme si kodola save sombutikeren maj but**. E intervèncie dedikime k-o barjaripen dikhindoj o transfèro e zanimatengo, e tehnologiako thaj e personalosko saves si les kompetènce CDI, maškar o rodipnasko, pùblico mèdio thaj kodova privàto sas len **pozitivo efekturja** opral kadala. O vastdinipen POC sas i kàuza savi determinisardjas i implementacia e projekturengi. Bi kadava, e aktivimata sas kerde butpalal vaj na sas kerde, vi katar e organizacie vaś CD, vi katar e firme save si partenèrurja. E beneficiàrurja e projekturenge, vi rodipnasko institucie, vi IMM (tikne thaj maškarutne bìznisurja) patanile so sas šukar o komplèkso dizàino e lovjaripnasko instrumentosko, o ververipen thaj o xamipen e planifikisarde aktivimatengo, thaj vi e pùblico-privàto sombutipnasko oportunitèturja dine e instrumentostar, pašal jekh baro lovjaripen.

Analizisarindoj e sombutipnasko drakhinja save si maškar e participànturja, dikhel pes so maškar lende i informacia phirel dòsta phares, thaj e phandlimata na keren pen lokhes, thaj adaja buti ašti te bifavorizarel o transfèro e zanimatengo, e tehnologiako thaj e personalosko maškar e entitèturja e

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale

2014-2020

drakhinjake. E partenerimata maškar e organizacie save lien kotor bazisaren pen p-e purane, sombutipnaske relacie, so xaljarel o but vastno klusterizaciako gràdo k-o nivèlo e sombutipnaske drakhinjako, e žutipnasa e nesave entiteturenge grupurengu save si len but sombutimata and-o grùpo. I komparàcia e evoluciaki e drakhinjaki maškar e duj evaluàcie sikavel and-o jekhto rend o buxljaripen kadajako, nesave komponènte sas thovdine and-i bari komponènta kerindoj neve partenerimata, ama inkliste vi neve komponènte. E kòmburja lačhe čhivde thaj phandle andar i anglutni fòrma e drakhinjaki kiden vi maj dur phandlimata thaj influènca and-i drakhin.

E lovjarde projèkturja tradine k-o **cirdipen e neve roditrengu and-e rodipnaske institùcie, thaj vi k-jekh maj lačho moljaripen e infrastrukturengu vaś CD save si akana**, k-o buxljaripen e manuiskane kapitalosko, e zanimatengo thaj e kompetencengo e personaloske vaś CD, k-o keripen thaj inkeripen e butjake thanengo and-e institùcie vaś CD, thaj vi k-o liipen e produkturengu thaj procesurengu, e neve tehnologiengo mangle p-o märketo, o liipen e zanimatengo, vi e sajnimatengo thaj kompetencengo k-ašti te anglidel k-e buxljaripnaske trebaimata e firmake, thaj vi k-o keripen thaj inkeripen e butjake thanengo and-i firma. E lovjaripnaske instrumèturja buxljarde and-o POC, dedikime k-o **barjaripen e transferosko vaś zanimata, tehnologia thaj personàlo saves si les kompetènce CDI maškar o pubblico, rodipnasko mèdio thaj o kodova privàto**, amaj zalaga vaś o umal e publikone prioritetako "Sastipen".

And-o kàzo e *intervenciengo POC dedikime k-o barjaripen e transferosko vaś zanimata, tehnologia thaj personàlo saves si les kompetènce CDI maškar o pubblico, rodipnasko mèdio thaj o kodova privàto*, e evolucie e programoske sikavnenge sikaven jekh bari kontribùcia k-o **barjaripen e ginesko e kompaniengo save sombutikeren e rodipnaske instituciencia**, thaj kadja i res planifikisardi vaś o berś 2023 sas but nakhli prdal. O progràmo sas les jekh pozitivo kontribùcia vi k-o barjaripen e ginesko e kompaniengo save sas vastdine vaj save si len akana vastdinipen k-ašti te thoven neve produkturja p-o märketo, sathaj vaś e palutne e efèkturja sas maj tikne. E projèkturja tradine, sa kadja, k-o thovdipen e neve mangimatengo vaś brevèturja thaj k-o keripen e publikone-privatone ko-publikaciengo. E rezultàturja e analizake diferènce and-e diferènce and-o regionàlo profilo ankalavde anglal dirèkto efèkturja e intervencienga POC dedikime k-o **barjaripen e transferosko vaś zanimata, tehnologia thaj personàlo saves si les kompetènce CDI maškar o pubblico, rodipnasko mèdio thaj o kodova privàto** opral o gin e publikone-privatone ko-publikaciengo. E kezoske studiòvurja ćácare so and-e savorre projèkturja e sikavne dine sar propozàlo vaś i implementaciaki periòda sas azbaline vaj nakhle prdal, savorre projèkturja arakhindoj pen k-o sìrdipen e periodako vaś inkeripen po lùngo vaxt.

E efèkturja registrisarde save si thovdine p-i sama e Programoski ašti te inkeren pen po lùngo vaxt. E intervèncie POC, dikhindoj o barjaripen e zanrikane sajnipnasko and-e umala vaś godjaver specializàcia thaj sastipen, si len o potenciàlo te registrisaren, and-o avutnipen, jekh baro efèktu neto, pozitivo opral o kompetitivpen and-e umala vaś godjaver specializàcia thaj sastipen. Sa kadja, e evaluàcie sikavde so e pozitivo efèkturja e intervenciake opral o gin e salariaturengu si len i tendència te inkeren pen. Kerel pes i estimàcia te inkeren pen e neve kerde butjake than, te kerel pes vi maj dur o sombutipen e specialisturenca andar e avrutne thema thaj te rodel pes neve lovjarimata. Sa kadja, e sèrvisurja thaj e produkturja save sas kerde and-e lovjarde projèkturja si len o sajnipen te inkeren pen thaj te keren neve produkturja.

O progràmo si les jekh pozitivo impàkto, po lùngo vaxt, ama tiknjardo, vi opral e zivipnaske šanse e biznisurenge. E pozitivo efèkturja opral e biznisurenge cìfra, o profito thaj o gin e salariaturengu inkeren pen maj dur and-o vaxt, ama o barjaripnasko ritmo e kadalengo tiknjarel pes. E efèkturja opral o koboripen e rodipnaske aktivimatengo thaj opral o gin e butjake thanengo vaś roditre ama tiknjarde pen but palal o agor e intervenciengo dedikime k-o barjaripen e privatone investiciengo and-o CDI.

E efèkturja e intervencienga POC, dedikime k-o **barjaripen e transferosko vaś zanimata, tehnologia thaj personàlo saves si les kompetènce CDI maškar o pubblico, rodipnasko mèdio thaj o kodova privàto**, ašti te buxljaren pen, e entitèturja save line i intervència godisarde te inkeren thaj te keren neve partenerimata, te buxljaren neve produkturja thaj sèrvisurja vaś CD, te inkeren vi maj dur e pozitivo efèkturja k-o nivèlo e

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumențe Structurale

2014-2020

firmengo vastdine anda so dikhel e biznisurengi cifra, te keren jekh verver prodükcia, te barjaren o kompetitivipen thaj i privato investicia and-o CD.

O inkeripen po lùngo vaxt e efekturengi trebul te avel vastdino katar e avutne politike thaj programurja vaś o vastdinipen e parteneripnasko maškar rodipen thaj indùstria, katar o prediktabilitèto e lovjarimatengo, o stabilitèto thaj prediktabilitèto e krisutne, institucionalone thaj fiskalone kadrosko, tha' vi katar nesave globàlo evolùcie sar si o barjaren e impaktosko e digitalizaciako. Avere rigate, o inkeripen po lùngo vaxt e efekturengi aštizelas te avel azbalino nasul katar o nanaipen e trebutne, lovjaripnaske xaningengo, katar ekonomikane vaj sanitaro, bifavorutne evolùcie, o biprediktabilitèto e krisutne kadrosko, i migracia e butjake zorjaki uco specializime, ama vi katar o nanaipen e prioritetako e sektorosko vaś CDI k-o nivèlo e themutne, publikone politikengo.

E mekanismurja, save lokhjarden vaj ačhavden te liel pes efèkturja, **si verver**, ama jekh kotor andar kadala sikavde pen orizontalones, vaś savorre vaj i mažoritàta e specifikone obiektivurengi. Maškar kadalende, e maj vastne mekanismurja save dine vast te keren pen pozitivo efèkturja si: **o mekanismo vaś o anglal lovjaripen, o sombutipen dòsta lačho e beneficiarengi e lovjaripnaske organismurenca thaj e progrèsurja and-o sadjaripen e administrativone procedurengi dikhindoj o keripen thaj i administracia jekhe biznisoske.**

Paruvipnaste, e specifiko faktururja e Programoske, save **ačhavde** o inklistipen e efekturengi si:

- o baro evaluaciako vaxt thaj o telexramosaripen butpalal e lovjaripnaske kontrakturengi (kodoleske sas paruvdi i legislacia vaś e pubblico kinimata),
- o nanaipen e klaritetako and-e lovjaripnaske gíduria (o modèle e gidosko si universalo vaś savorre autoritéturja, sar mangljas o Ministéro e Investiciengo thaj e Evroputne Projekteungo),
- i bari birokracia anda so dikhel o raportisaripnasko procèso and-i implementacia,
- i bari periòda vaś i analiza e mangimatengo dikhindoj o dinipen palpale e lovengo,
- i platfôma MySMIS bi intuitivo.

E evaluaciake konstatàcie tradine te kerel pes nesave **rekomendacie bičhalde speciālo karing i Managementoski Autoritèta e Programoski**, save si len efèkturja vi opral aver institucie andar o managementosko sistèmo e evroputne fondurengi (intermediaro organismurja, aver departamènturja andar o Ministéro e Integraciako thaj e Evroputne Projekteungo), thaj vi karing o **Ministéro e Rodipnasko, Digitalizaciako thaj Inovaciako**.

Vaś o baxtagor e avutne intervenciengo, si but vastno te kerel pes i **modernizacia e krisutne thaj institucionalone kadroski** k-ašti te avel maj šukar adaptisardo k-e stratègiko obiektivurja vaś o barjaren e santrikane šajnimatengo, k-ašti te ristjarel pes **jekh maj lačhi stratègiko programacia thaj planifikacia**, favorutne kondicie thaj lovjaripnaske instrumènturja save te den vast te stimulisarel pes o kotorlipen e privatone firmengo k-o aktivipen CDI thaj k-ašti te kerel i karièra and-o CDI but maj cirdutni.

O baxtagor e Programosko thaj e lovjarde intervenciengo and-o umal CDI si but influensime katar o krisutno thaj institucionàlo kàdro and-o savo kadava sas implementisardo. Kadja, e evaluacie sikavde o trebaipen te palem kerel pes i projektacia e krisutne kadroski, savo te avel maj šukar adaptisardo k-e stratègiko obiektivurja, thaj te del vast k-i implementacia e principurengi jekhe "Putarde Žanglipnaski", jekh intervència kaj si but trebutni vaś o kotorlipen e Rumuniako k-o keripen ERA. O krisutno kàdro trebul te avel transparènto, prediktibilo thaj te avel lokhes implementisardo. Sa kadja, trebul te palemdikhel pes o institucionàlo kàdro k-ašti te avel stabilime jekh guvernànca kaj te ristjarel e trebutne kondicie vaś o buxljaripen e umalesko CDI.

E evaluacie sikavde so trebul **te barjarel pes o lovjaripnasko nivèlo vaś CDI**, thaj vi **o prediktibilitèto e lovjaripnaske mekanismurengi k-o nivèlo e sektorosko CDI**, k-ašti te barjarel pes o komplementariteo e intervenciengo POC, dikhindoj o barjaren e santrikane šajnipnasko and-e umala

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale

2014-2020

vaś godjaver specializàcia thaj sastipen, e aver programurenca, vaś o zorjaripen thaj buxljaripen e sektorosko CDI thaj te del vast k-o inkeripen po lùngo vaxt e efekturengō POC.

E rekomendàcie vaś o lačharipen e implementaciake strategiako dikhel, šerutnes, o tiknjaripen e evaluaciake periodengo thaj o kontraktisaripen e projekturengō kadja, k-ašti te kerel pes i implementaciācia kadalengo po pašal k-o momènto kana keren pen e lovjaripnasko mangimata. Sa kadja, and-o kontèksto e pandemiako COVID-19 kerel pes i rekomendàcia te kerel pes fleksibilo e implementaciake periòdes e projekturenge, liindoj and-o dikhipen so and-o alosaripnasko procèso e projekturengō sas kerde aktivimata butpalal. Sa kadja, **kerel pes i rekomendàcia te tiknjarel pes i birokrácia e intervenciengi** POC dikhidoj o barjaripen e zantrikane šajnipansko and-e umala vaś godjaver specializàcia thaj sastipen kadja, k-ašti te tiknjarel pes o administratìvo pharipen vaś e beneficiàrurja. O keripen e institucionalone cirkuiturengō te aven eficiente thaj o ristjaripen e manuiskane resursengo save si trebutne k-ašti te tiknjarel pes e vaxta vaś o aprobisaripen e adicionalone dokumenturengō k-e lovjaripnasko kontràkturja, dena vast e beneficiarurenge te adaptisaren sigo o gràfiko e aktivimatenga, i struktura e buzetaschi thaj e investiciengi k-e avrutne obligàcie kerde katar o thavdipen e kinimatengo, o liipen e autorizaciengo, o paruvipen e procurengō, e tehnologikane evolùcie, o thovipen e lupunzengo k-e distribuciake zanzira, i epidemiològiko situacia th.a. **E rekomendàcie vaś o lačharipen e implementaciake thaj monitorizaciake procedurengō** lien angl-i jakh o tiknjaripen e birokraciako, o sadjaripen e mangle dokumenturengō, o lačharipen e platformako MySMIS thaj lako labjaripen k-ašti te lokhjarel pes o vakjaripen maškar e beneficiàrurja e programurenge thaj e zene save keren i texnikani thaj lovjaripnaski monitorizacia. O lačharipen e funkciengo and-i platfòrma MySMIS, e akcebilitetosko e informaciengo, e mekanismurengō vaś i validacia e informaciengi thaj vaś o keripen e logikone korelaciengo maškar kadala ašti te keren eficiente o monitorizaciako procèso. Kerel pes i rekomendàcia te lačharel pes o monitorizaciako procèso e Programosko thaj te kerel pes jekh dashboardo and-i platfòrma, kaj te sikavel and-o reàlo vaxt o keripnasko gràdo e sikavnengo save sas resljarde e Programostar. **E rekomendàcie vaś o lačharipen e lovjaripnasko cirkuitosko e projekturengō** lien and-o dikhipen, šerutnes, te keren eficiente i analiza e mangimatengi thovdine vaś o dinipen palpale e lovengo thaj vi e pokinimatengi karing e beneficiàrurja, te keren fleksibilo e règule dikhidoj o dinipen e lovjaripnasko p-e pokinipnasko kapitulurja thaj vi o krisutno kàdro anda so dikhel e kinimata vaś e tikne firme. Sa andar i lovjaripnaski perspektiva, kerel pes i rekomendàcia te kerel pes thaj te zorjararel pes nesave instrumènturja k-ašti te lokhjarel pes o akcèso e organizaciengo save si beneficiàrurja, e tikne thaj maškarutne biznisurengō, k-e lovjaripnasko instrumènturja katar o vesto mèrketo. **O thovdipen and-i praktika e nesave vastdinipnasko mezurengō vaś e beneficiàrurja, k-ašti te administrisarel pes e riskurja kerde katar nesave bifavorutne evolùcie k-o sektoriàlo nivèlo** (energètiko kriza, o barjaripen e procurengō k-e nesave produkturja thaj sèrvisurja), thaj kadja te del vast k-i implementaciācia e projekturengō thaj o azbalipen e stabilime rezultaturengō.

O ristjaripen e avutne, lovjaripnasko xaningengo si but vastno k-ašti te vastdel o zorjaripen, o zinzaripen, o labjaripen thaj i popularizacia e šajnimatengo vaś CDI, lačharde and-o POC, dikhidoj o barjaripen e zantrikane šajnipnasko and-e umala vaś godjaver specializàcia thaj sastipen, vaś i aktualizacia e softurengō, o kinipen e trebutne, komplementarone ekipamenturengō thaj e materialurengō save labjaren pen and-o biròvo, o paruvipen vaj i adaptacia e nesave komponentengi, i popularizacia e disponibilone servisurengi.

Kadja, o evaluaciako grùpo patjal so, and-o avutnipen, and-o jekhto rend trebul te kerel pes maj dur o lovjaripen e intervenciengo POC vaś o barjaripen e šajnipnasko CDI, k-ašti te azbal pes i kritiko masa savi si trebutni vaś i performànca, vaś o vastdinipen dikhidoj i konektacia jekhe maj bare ginesko e organizaciengo CD k-e themutne thaj maškarthemutne drakhina vaś CD, k-i zantrikani literatùra thaj k-e maškarthemutne datenge baze.

Sa kadja, rekomendisarel pes te kerel pes maj dur i implementaciācia e programurenge save te stimulisaren o zorjaripen e rodipnasko šajnipnasko thaj o barjaripen e ekscelenciako and-i sinergia e aktivimatenga e programoske Orizònto 2020, e Evroputne Uniako, e akcentosa p-i adaptacia kadale intervenciengi k-e

UNIUNEA EUROPEANĂ

Instrumente Structurale

2014-2020

ekonomikane evolùcie thaj zumavindoj te na zorjaren e bibarabarinata maškar e buxljaripnaske regionurja.

Vaś o **sostenabilitèto e intervenciako dikhindoj o cirdipen e specialisturengo andar e avrutne thema**, e prinzarde kompetencenca, kerel pes i rekomendàcia te del pes vast k-o kotorliipen e organizaciengo, saven si len jekh buxljardo mekanismo kaj del o šajutnipen te kerel pes maj dur o sombutipen thaj o lovjaripen e aktivipnasko e avrutne roditrosko, vi palal o agoripen e projektosko. Kadaja buti aštizelas te avel amboldini and-o šajutnipen te del pes jekh suplementàro punktàžo e organizacienge saven si len jekh kasavo mekanismo and-i institúcia.

Sar jekh rekomendàcia, kerel pes o propozàlo te implementisarel pes vi maj dur progràmurja save te stimulisaren o barjaripen e privatone investiciengo and-o CDI, e akcentosa p-i adaptàcia kadale intervenciengi k-e ekonomikane evolùcie thaj zumavindoj te na zorjaren e bibarabarinata maškar e buxljaripnaske regionurja. And-o kadava manaj, o Ministèro e Investiciengo thaj e Evroputne Projekturengo thaj maj but i Managementoski Autoritèta vaś o Operacionàlo Progràmo Kompetitivipen trebul te ristjarel i sasti implementàcia e Obiektivoski kaj dikhel te barjarel e privàto investicie and-o CDI e programosko POC, zi k-o agor e akanutne, programaciaké periodako thaj te planifikisarel vaś i periòda 2021-2027 intervèncie and-o umal, liindoj and-o dikhipek i adaptàcia kadalengi k-e akanutne provokàcie e umaleske CDI thaj k-o ekonomikano kontèksto. Si trebutne jekh maj baro prediktibilitèto thaj regularitèto e kompeticiengo dedikime e tikne, inovaciaké firmenje, tha' vi o keripen maj dur e programurengo kaj si akana, e programurenca save te den vast k-o avutno buxljaripen thaj o opreinkeripen zi k-i komercializàcia, vi p-o themutno mèrketo, vi p-o maškarthemutno.

Na and-o palutno rend, kerel pes i rekomendàcia te **implementisaren pen maj dur progràmurja save te stimulisaren o keripen thaj o buxljaripen e somutipnaske relacienge maškar rodipnaske organizàcie thaj bìznisurja**, thaj vi o keripen jekhe **lovenge dinipnasko kaj te del o šajutnipen te šìrden maj but kompeticie and-jekh programaciako cìkluso** (and-i periòda 2014-2020 šìrdjas jekh korkorri kompeticia kadale tipostar). Sa kadja, si trebutno jekh maj baro prediktibilitèto thaj regularitèto e kompeticiengo dedikime generaloste e publikone-privatone transfersoske vaś zanimata; o keripen jekhe analizako k-ašti te arakhen pen e kàuze vaś o tikno gin e aplikaciengo e projekturenge p-o umal "Sastipen"; i stimulàcia vaś o cirdipen and-e partenerimata e tikne firmengo save si but dinàmiko thaj e potencialosa te labjaren verver marketoske niše, o baxtagor and-o cirdipen e tikne firmengo si phandlo ama e somlovjarpnaske procentostar kaj si manglo vaś nesave tipurja e aktivimatenge vaś aplikativo rodipen; i implementàcia vi maj dur e nesave programurengi save te stimulisaren o keripen thaj o buxljaripen e sombutipnaske relaciengo maškar rodipnaske organizàcie thaj bìznisurja vaś o transfèro e zanimatengo, e tehnologiako thaj personalosko CDI, e akcentosa p-i adaptàcia kadale intervenciengi k-e ekonomikane evolùcie, tha' vi p-o vastdinipen anda so dikhel o ulavipen e prinzaripnasko vi k-o nivèlo e regionurengo maj zalaga buxljarde.